

30TH SYDNEY LATIN SUMMER SCHOOL

15-19 JANUARY 2024
UNIVERSITY OF SYDNEY

Level 4vii

TUTOR:
Frances Muecke

LSS 2024

Level 4 vii

Frances Muecke

Poggio Bracciolini (1380-1459): Three Famous Letters from
Constance (going to the baths, finding Quintilian, a heresy trial)

About 2.5 pages per day

I recommend this talk as an introduction: *Poggio Bracciolini: Travel and Treasure Hunting in the Age of Humanism* <https://www.youtube.com/watch?v=6zg6zhBsJf4>

P. Gordan, *Two Renaissance Book Hunters: The Letters of Poggius Bracciolini to Nicolaus de Niccolis* (New York: Columbia University, 1974,1991) - contains English translations

Stephen Greenblatt's best-seller *The Swerve: How the Renaissance Began* (2011) has been praised for its exciting depiction of Poggio and slammed for its misrepresentation of the Renaissance.

1. Going to the Baths at Baden (extracts)

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo

...

Has autem litteras ex ipsis balneis ad te scripsi, ad quae cum me contulissem iuncturae manus curandae gratia rem dignam putavi ut eorum situm atque amoenitatem, simul et mores harum gentium describerem et consuetudinem balneandi.

para on what he knows about ancient baths

Se quoniam balnea haec tibi sum descripturus, nolui praetermittere viam, qua huc itur ex Constantia, ut coniectare possis, qua in parte Galliae sint constituta. Prima die navicula per Rhenum venimus ad oppidum Scaphusa millibus passuum quattuor et viginti; cum deinde propter ingentem fluminis descensum per abruptos montes et confragosa saxa iter esset pedibus conficiendum milia passuum decem ad castellum applicuimus, quod est supra Rhenum nomine Caesarstul, hoc est eorum lingua, Caesaris sedes. Hunc locum opinor ex eius nomine propter ipsius opportunitatem (est enim colle excelso imminens flumini, quod parvo ponte Galliam coniungit Germaniae), quondam Romanorum castra fuisse. Hoc in itinere Rheni vidimus casum ex alto monte scopulis interruptis, magno fragore et sonitu, ut ipsummet casum suum queri ac lamentari possis existimare. Tum mihi venit in mentem eorum, quae feruntur de Nili descensu tam praecipiti, nec miror accolas circum vicinos propter admirabilem illius strepitum et fragorem surdos putari; cum huius fluminis, qui torrens existimari potest instar Nili, tribus fere stadiis ex eo loco rumor exauditur.

Oppidum est deinde Baden satis opulentum... Balnea tum publica, tum privata sunt numero circiter triginta; publica tamen duo existunt palam ab utraque parte areae, lavacra plebis et ignobilis vulgi, ad quae mulieres atque viri, pueri innuptaeque puellae et omnis circumfluentium faex descendit. In his vallus quidam interrarus, utpote inter pacificos constructus, viros a feminis seiungit. Ridiculum est videre vetulas decrepitas, simul et adolescentiores nudas in oculis hominum aquas ingredi, verenda et nates hominibus ostendentes. Risi saepius hoc tam praeclarum spectaculi genus, mentem revocans ad Florales

ludos¹ et mecummet istorum simplicitatem demiratus sum, qui neque ad haec oculos advertunt neque quidquam suspicantur.

At vero balnea, quae sunt in domibus privatorum, perpolita sunt, et ipsa viris feminisque communia. Tabulata quaedam haec secernunt et in eis fenestellae complures demissae, quibus et una potare, simulque colloqui et utrinque videre atque attractare queant, ut eorum est frequens consuetudo. Haec desuper cingunt deambulatoria, in quibus conspiciendi confabulandique causa homines consistunt. Nam cujuslibet visendi colloquendi, iocundi ac laxandi animum gratia aliorum balnea adire et perstare adeo, ut et cum exeunt et cum ingrediuntur aquas feminae, maiori parte corporis nudae conspiciantur. Nullae aditus custodiae observant, nulla ostia prohibent, nulla suspicio inhonesti; pluribus in locis idem, qui viris et mulieribus quoque ad balnea est ingressus, ut saepissime accidat et virum feminae seminudae et feminam viro nudo obviam ire. Masculi campestribus tantummodo utuntur, feminae vero linteis induuntur vestibus crurum tenus, ab altero latere scissis ita, ut neque collum nec pectus nec brachia aut lacertos tegant.

In ipsis aquis saepe de symbolis edunt composita mensa desuper aquam natante, quibus viros assistere consueverunt. Nos quidem ea in domo, qua lavabamur, semel vocati sumus ad eam consuetudinem quidem symbolam contuli, interesse nolui, licet etiam atque etiam rogatus; non permotus pudore, qui pro ignavia habetur ac rusticitate, sed inscientia sermonis. Fatuum quidem mihi videbatur hominem Italum horum inscium loquelae una cum feminis adesse in aquis mutum et elinguem, ubi universus dies sorbillando et pitissando terendus erat.

...

Ego autem ex deambulatorio omnia conspiciebam, mores, consuetudinem, suavitatem victus, vivendi libertatem ac licentiam contemplatus. Permirus est videre qua simplicitate vivant, qua fide. Videbant viri uxores suas a peregrinis tangi neque commovebantur; non animum advertabant, omnia in meliorem partem accipiunt. Nihil est tam difficile, quin eorum moribus facile fiat. Plane in *Politiā* Platonis convenissent, ut omnia essent communia, cum etiam absque eius doctrina tam prompti in ipsius sectam reperiantur. In nonnullis balneis

---

¹ Cf Val. Max. 2.10.8 Cato the Elder Eodem ludos Florales, quos Messius aedilis faciebat, spectante populus ut mimae nudarentur postulare erubuit. quod cum ex Fauonio amicissimo sibi una sedente cognosset, discessit e theatro, ne praesentia sua spectaculi consuetudinem impediret.

masculi resident promiscue cum feminis, quibus sunt sanguine proximi aut benevolentia; quotidie ter aut quater balnea intrant, maiorem in his diei partem agentes, partim cantando, partim potando, partim choreas exercendo; psallunt enim in aquis paullum subsidentes, in quo iocundissimum est videre puellas iam maturas viro², iam plenis nubiles annis, facie splendida ac liberali in dearum habitum ac formam. Psallentes enim modice vestes retrorum trahunt desuper aquam fluitantes, ut alatam Venerem existimares.

Mos est mulieribus, cum viri desuper eas prospectant, iocandi gratia stipem petere. Itaque proiciuntur nummuli et quidem pulchrioribus, quos illae partim manibus excipiunt, partim linteis extensis, altera alteram propellens; quo in ludo etiam quaeque corporis occultiora deteguntur. Proiiciuntur praeterea et sarta variis distincta floribus, quibus capita exornant dum abluuntur. Ego hac profusa vivendi ac iocandi festivitate pellectus, cum bis tantum in die lavarer, reliquum temporis consumebam in aliorum balneis visitandis, nummos persaepe iaciens et sarta ad morem ceterorum.

...

Ex balneis, XV. kal iunii.

2. Poggio the Book Hunter

On Poggio as book hunter see Julia Haig Gaisser's chapter at

<https://library.oapen.org/bitstream/id/ce82fd21-2002-49b2-b3a1-01f28666ec33/14338.pdf>

Poggius Florentinus secretarius apostolicus pl. sal. dicit Guarino suo Veronensi (Constance, 16 December 1416)

Licet inter quotidianas occupationes tuas, pro tua in omnes humanitate et benivolentia in me singulari iocundum semper tibi litterarum mearum adventum esse non ignorem, tamen ut in hisce perlegendis praecipuam quandam praestes attentionem, te maiorem in modum obsecro, non quidem ob eam causam, ut aliquid in me sit, quod vel summe otiosus requirat, sed

---

² See Verg. *Aen.* 7. 53 iam matura viro, iam plenis nubilis annis

propter rei dignitatem de quā scripturus sum, quam certe scio, cum sis longe peritissimus, non parvam tibi ceterisque studiosis hominibus esse allaturam animi iocunditatem.

Nam quid est per deum immortalem, quod aut tibi aut ceteris doctissimis viris possit esse iocundius, gratius, acceptius, quam cognitio earum rerum quarum commercio doctiores efficimur et, quod maius quiddam videtur, elegantiores? Nam cum generi humano rerum parens natura dederit intellectum atque rationem tamquam egregios duces ad bene beateque vivendum, quibus nihil queat praestantius excogitari, tum haud scio, an sit omnium praestantissimum quod ea nobis elargita est, usum atque rationem dicendi sine quibus neque ratio ipsa neque intellectus quicquam ferme valerent. Solus est enim sermo quo nos utentes ad exprimendam animi virtutem ab reliquis animantibus segregamur.

Permagna igitur habenda est gratia tum reliquarum liberalium artium inventoribus, tum vel praecipue iis qui dicendi praecepta et normam quandam perfecte loquendi suo studio et diligentia nobis tradiderunt. Effecerunt enim, ut quā in re homines ceteris animantibus maxime praestant, nos ipsos etiam homines antecelleremus. Huius autem sermonis exornandi atque excolendi cum multi praeclari, ut scis, fuerint Latinae linguae auctores, tum vel praecipuus atque egregius M. Fabius Quintilianus qui ita diserte, ita absolute summā cum diligentia exsequitur ea quae pertinent ad instituendum vel perfectissimum oratorem, ut nihil ei vel ad summam doctrinam vel singularem eloquentiam meo iudicio deesse videatur. Quo uno solo etiam si Cicero, Romanae parens eloquentiae, deesset, perfectam consequeremur scientiam recte dicendi. Is vero apud nos antea (Italos dico) ita laceratus erat, ita circumcisis culpa, ut opinor, temporum, ut nulla forma, nullus habitus hominis in eo recognosceretur. Tute hominem vidisti hactenus

lacerum crudeliter ora

ora manusque ambas populataque tempora raptis

auribus et truncas inhonesto vulnere nares³

Dolendum quippe erat et aegre ferendum nos tantam in hominis tam eloquentis foedā laceratione iacturam oratoriae facultatis fecisse.

---

³ Verg. *Aen.* 6. 495-57

Sed quo tunc plus erat doloris et molestiae ex eius viri mutilatione, eo magis nunc est congratulandum, cum sit in pristinum habitum et dignitatem, in antiquam formam atque integram valetudinem nostra diligentia restitutus. Nam si Marcus Tullius magnum prae se fert gaudium pro Marco Marcello restituto ab exilio, et eo quidem tempore quo Romae plures erant Marcelli similes domi forisque egregii ac praestantes viri, quid nunc agere docti homines debent et praesertim studiosi eloquentiae, cum singulare et unicum lumen Romani nominis quo extincto nihil praeter Ciceronem supererat et eum modo simili lacerum ac dispersum, non tantum ab exilio, sed ab ipso paene interitu revocaverimus?

Nam, mehercule, nisi nos auxilium tulissemus, necesse erat illum propediem interiturum. Neque enim dubium est virum splendidum, mundum, elegantem, plenum moribus, plenum facetiis, foeditatem illius carceris, squalorem loci, custodum saevitiam diutius perpeti non potuisse. Maestus quidem ipse erat ac sordidatus, tamquam mortis rei solebant, squalentem barbam gerens et concretos pulvere crines, ut ipso vultu atque habitu fateretur ad immeritam se sententiam vocari. Videbatur manūs tendere, implorare Quiritum fidem, ut se ab iniquo iudicio tuerentur, postulare et indigne ferre quod qui quondam suā ope, suā eloquentiā multorum salutem conservasset, nunc neque patronum quempiam inveniret quem misereret fortunarum suarum, neque qui suae consuleret saluti aut ad iniustum rapi supplicium prohiberet. Sed quam temere persaepe eveniunt quae non audeas optare, ut inquit Terentius noster.⁴

Fortuna quaedam fuit cum sua, tum maxime nostra, ut cum essemus Constantiae otiosi, cupido incesseret videndi eius loci quo ille reclusus tenebatur. Est autem monasterium Sancti Galli prope urbem hanc milibus passuum XX. Itaque nonnulli animi laxandi et simul perquirendorum librorum, quorum magnus numerus esse dicebatur, gratiā eo perreximus. Ibi inter confertissimam librorum copiam, quos longum esset recensere, Quintilianum comperimus adhuc salvum et incolumem, plenum tamen situ et pulvere squalentem. Erant enim non in bibliotheca libri illi, ut eorum dignitas postulabat, sed in taeterrimo quodam et obscuro carcere, fundo scilicet unius turris, quo ne capitalis quidem rei damnati retruderentur. Atque ego pro certo existimo si essent qui haec barbarorum ergastula, quibus hos detinent viros, rimarentur ac recognoscerent more maiorum, similem fortunam experturos in multis de quibus iam est conclamatum.

---

⁴ Terence, Phormio 757ff.

Reperimus praeterea libros tres primos et dimidiam quarti C. Valerii Flacci *Argonauticon* et *Expositiones*, tamquam thema quoddam super octo Ciceronis orationibus Q. Asconii Pediani, eloquentissimi viri, de quibus ipse meminit Quintilianus. Haec mea manu transcripsi, et quidem velociter, ut ea mitterem ad Leonardum Aretinum et Nicolaum Florentinum qui, cum a me huius thesauri adinventionem cognovissent, multis a me verbis Quintilianum per suas litteras quam primum ad eos mitti contenderunt.

Habes, mi suavissime Guarine, quod ab homine tibi deditissimo ad praesens tribui potest. Vellem et potuisse librum transmittere, sed Leonardo nostro satisfaciendum fuit. Verum scis quo sit in loco, ut si eum voles habere (puto autem te quam primum velle), facile id consequi valeas. Vale et me quando id mutuuum fit ama.

Constantiae, XVIII Kalendas Ianuarias, Anno Christi 1417.

3. Poggio's "Dangerous Letter": an Eye-witness Account of a Heresy Trial

See Thomas A. Fudge, *Jerome of Prague and the Foundations of the Hussite Movement* (New York: Oxford University Press, 2016)

<https://blog.une.edu.au/unereseach/the-dangerous-letter-of-poggio-bracciolini/>

"Poggio's letter straddles the boundary between history and panegyric, and should be interrogated as an example of superb humanist writing, as well as an example of a 'text of perpetual truth'."

Poggius suo Leonardo Aretino sal. dicit (Constance, 30 May 1416)

Cum pluribus diebus ad balnea fuisset, scripsi ad Nicolaum nostrum ex ipsis balneis epistolam quam existimo te lecturum. Deinde, cum Constantiam revertissem, paucis post diebus coepta est agi causa Hieronymi, quem haeticum ferunt, et quidem publice. Hanc vero tibi recensere institui, tum propter rei gravitatem, tum maxime propter eloquentiam hominis ac doctrinam. Fateor me neminem vidisse unquam, qui in causa dicenda praesertim capitis, magis accederet ad facundiam priscorum quos tantopere admiramur. Mirum est vidisse, quibus verbis, qua facundia, quibus argumentis, quo vultu, quo ore, qua fiducia

responderit adversariis ac demum causam perorarit, ut dolendum sit tam tam nobile ingenium, tam excellens ad illa haeresis studia divertisse, si tamen vera sunt, quae sibi obiciuntur. Non enim mea est tantam rem diiudicare; acquiesco eorum sententiis, qui sapientiores habentur.

Neque tamen existimato in morem oratoris me singulatim hanc causam referre; longum id esset et multorum dierum opus. Pertingam quosdam locos illustriores quibus viri doctrinam possis perspicere.

Cum multa in hunc Hieronymum congesta essent, quibus arguebatur haeresis, tandem placuit, ut publice singulis quae obicerentur responderet. Ita in contionem deductus, cum iuberent ad illa respondere, diutius recusavit, asserens se debere prius causam suam agere quam adversariorum respondere maledictis; itaque se prius pro se dicentem audiendum esse asseverabat, tum ad æmulorum suorum probra in eum congesta veniendum. Sed cum haec conditio sibi denegaretur, tum surgens in medio contionis: "Quaenam est haec iniquitas, inquit, ut, cum tercentum quinquaginta diebus quibus in durissimis carceribus fui, in sordibus, in squalore, in stercore, in compedibus, in rerum omnium inopia, adversarios atque obtrectatores meos semper audieritis, me unam horam nolitis audire? Hinc est, ut cum illis singulorum aures patuerint atque in tam longo tempore vobis persuaserint me haereticum, hostem fidei dei, ecclesiasticorum persecutorem, mihi autem mei defendendi causa nulla facultas detur, vos prius mentibus vestris me tamquam improbum hominem iudicaveritis quam qui fuerim potueritis agnoscere." "Atqui, inquit, homines estis non dii, non perpetui sed mortales. Labi, errare, falli, decipi, seduci potestis. Hic mundi lumina, hic orbis terrarum prudentiores esse dicuntur. Maxime vos decet elaborare ne quid temere, ne quid insulse, ne quid praeter iustitiam faciatis. Equidem ego homuncio sum, cuius de capite agitur, nec pro me haec loquor qui mortalis existo; verum indignum mihi videtur sapientia tot virorum aliquid adversus me praeter aequitatem, non tantum re quantum exemplo nociturum."

Haec et multa praeterea ornate cum disseruisset, strepitu et murmure plurimorum sermonem eius interpellante tandem decretum est, ut primum ad errores, qui in eum conferebantur, responderet, deinde loquendi quae vellet facultas daretur. Legebantur ergo ex pulpito singula capita accusationis, tum rogabatur an quid vellet obicere, deinde testimoniis confirmabantur. Incredibile est dictu quam callide responderet, quibus se tueretur argumentis. Nihil unquam protulit indignum bono viro adeo, ut si id in fide sentiebat, quod verbis profitebatur, nulla in eum nedum mortis causa inveniri iusta posset, sed ne quidem

levissimae offensionis. Omnia falsa esse dicebat, omnia crimina conficta ab aemulis suis. Inter cetera, cum recitaretur illum sedis apostolicae detractorem, oppugnatorem Romani Pontificis, persecutorem praelatorum et cleri et Christianae religionis inimicum, tum surgens queribunda voce et manibus porrectis: "Quo nunc me vertam, patres conscripti? Quorum auxilium implorem, quos deprecer, quos obtester? Vosne? At isti persecutores mei vestras mentes ab mea salute abalienaverunt, cum universorum hostem me esse dixerunt. An eorum qui sunt iudicaturi? Nempe arbitrati sunt, si haec quae in me confinxerunt levia viderentur, tamen vos vestris sententiis oppressuros communem omnium hostem atque oppugnatorem qualem isti me falsissime sunt mentiti. Itaque si eorum verbis fidem dabit, nihil est quod de mea salute sperandum sit."

Multos salibus perstrinxit, multos loedoriis, multos persaepe in re moesta ridere coegit iocando in illorum obiurgationes. Cum rogaretur quid sentiret de Sacramento, inquit: "Antea panem in consecratione et post verum Christi corpus", et reliqua secundum fidem. Tum quidam: "Atqui aiunt te dixisse post consecrationem remanere panem". Tum ille: "Apud pistorem remanet panis," inquit. Cuidam ex ordine praedicatorum acrius invehenti: "Tace, inquit, hypocrita". Alteri per conscientiam suam contra se iuranti: "Haec, inquit, tutissima est ad fallendum via."

Cum vero propter criminum multitudinem ac pondus res eo die transigi nequiret, in diem tertium dilata est, quo die cum singulorum criminum argumenta recitata essent ac subinde pluribus testibus confirmarentur, tum surgens ille: "Quoniam, inquit, adversarios meos tam diligenter audistis, consequens est, ut me quoque dicentem aequis animis audiat." Data tandem, licet multis perstreptibus, dicendi facultate a Deo exorsus deprecatus est eam sibi dari mentem, eam dicendi facultatem, quae in commodum ac salutem suae animae verteretur. Deinde: "Scio, inquit, viri doctissimi, plures fuisse excellentes viros indigna suis virtutibus perpressos, falsis testibus oppressos, iniquissimis iudiciis condemnatos." Incipiens autem a Socrate iniuste a suis damnatum retulit neque, cum posset, evadere voluisse, ut duorum quae asperrima hominibus viderentur metum demeret, carceris atque mortis. Tum Platonis captivitatem, Anaxagore et Zenonis tormenta, multarum praeterea gentium iniquas damnationes, Rutilii exilium, Boëthii simul et aliorum, quos Boëthius refert, indigna morte oppressos, commemoravit. Deinceps ad Hebraeorum exempla transivit et primum Moysem illum liberatorem populi, legum latorem, saepissime a suis calumniatum esse dixit, tamquam seductor esset et contemptor populi; Ioseph insuper a fratribus venditum ob invidiam post ob

stupri suspicionem in vincula coniectum. Recensuit praeter hos Isayam, Danielelem et prophetas omnes tamquam contemptores dei, tamquam seditiosos iniquis circumventos sententiis. Hic Susannae iudicium, multorumque praeterea qui, cum viri sanctissimi extitissent, iniustis tamen sententiis et iudiciis perierunt. Postea ad Iohannem Baptistam, deinde ad Salvatorem nostrum descendens falsis testibus, falsis iudicium sententiis condemnatos inquit omnibus constare; deinde Stephanum a sacerdotum collegio interfectum, apostolos autem omnes morti damnatos, non tamquam bonos, sed seditiosos populorum concitatores, contemptores deorum et malorum operum effectores. Iniquum esse retulit damnari sacerdotem a sacerdote; at id factum fuisse docuit. Iniquius a sacerdotum collegio; at id quoque exemplo probavit. Iniquissimum vero a concilio sacerdotum; id etiam accidisse monstravit.

Haec diserte et cum magna omnium expectatione disseruit. At cum omne causae pondus in testibus situm esset, multis rationibus docuit nullam his testibus fidem adhibendam, praesertim cum non ex veritate sed ex odio, malivolentia et invidia omnia dixissent. Tum odii causas ita explicavit ut haud procul fuerit a persuadendo; ita enim erant verisimiles, ut excepta fidei causa parva illis testimoniis fides adhibenda esset.

Commotae erant omnium mentes et ad misericordiam flectebantur. Addiderat insuper se sponte venisse ad concilium ad se purgandum. Vitam suam et studia exposuerat officii plena et virtutis; dixerat hunc morem priscis doctissimis viris ac sanctissimis fuisse, ut in rebus fidei invicem sententiis discreparent, non ad pessundandam fidem, sed ad veritatem fidei recipiendam. Ita Augustinum et Hieronymum dissensisse, neque solum diversa sensisse, sed etiam contraria, nulla heresis suspitione. Expectabant omnes ut se purgaret retractando obiecta, vel erratorum veniam postularet; at ille neque se errasse asseverans, neque se velle retractare aliorum falsa crimina, tandem descendit in laudationes Iohannis Hus dudum ad ignem damnati, virum illum bonum, iustum, sanctum appellans et illa morte indignum. Se quoque paratum quodvis supplicium adire forti animo et constant, seque inimicis suis cedere, et testibus illis tam impudenter mentientibus, qui tamen coram deo, quem fallere non poterant, essent rationem eorum quae dixissent extremo iudicio reddituri.

Magnus erat circumstantium animi dolor; cupiebant enim virum tam egregium salvari, si bona mens affuisset. Ille autem in sententia perseverans mortem appetere videbatur laudansque Iohannem Hus ait nihil illum adversus Ecclesiae Dei statum sensisse, sed adversus abusus clericorum, adversus superbiam, fastum et pompam praelatorum. Nam cum

ecclesiarum patrimonia deberentur primum pauperibus, tum hospitibus, deinde ecclesiarum fabricis, indignum illi bono viro videri, disperdi illa meretricibus, conviviis, equorum, canumque saginae, cultui vestimentorum, et aliis rebus indignis religione Christi.

Hoc autem maximi ingenii fuit: cum interrumperetur saepius oratio sua variis rumoribus, lacessereturque a nonnullis eius sententias captantibus, neminem eorum intactum reliquit pariterque omnes ulciscens vel erubescere coegit vel tacere. Surgente murmure silebat, turbam quandoque increpans, postea orationem prosequabatur orans atque obtestans, ut eum loqui paterentur, cum se non essent amplius audituri. Nunquam ad hos rumores expavit mente firma atque intrepida.

Illud vero admirabile memoriae argumentum: tercentum quadraginta diebus fuerat in fundo turris foetidae atque obscurae, cuius asperitatem ipsemet questus est (asserens se, ut virum fortem decet, non propterea ingemiscere quod se indigna perpessus esset, sed mirari hominum adversus se inhumanitatem), quo in loco nedum legendi, sed ne videndi ullam habuit facultatem. Mitto anxietatem mentis, qua oportuit illum quotidie agitari, quae omnem memoriam excutere debuisset; tamen tot doctissimos ac sapientissimos viros in testes suarum opinionum allegavit, tot doctores ecclesiasticos in medium protulit in sententiam suam, ut satis superque satis fuisset, si toto hoc tempore summo in otio, summa in quiete sapientiae studiis operam dedisset.

Vox eius suavis, aperta, resonans erat quadam cum dignitate, gestus oratoris vel ad indignationem exprimendam vel ad commovendam commiserationem quam tamen neque postulabat neque consequi cupiebat. Stabat impavidus, intrepidus, mortem non contemnens solum sed appetens, ut alterum Catonem dixisses. O virum dignum memoria hominum sempiterna ! Non laudo, si quid adversus ecclesiae institutum sentiebat; doctrinam admirorum plurimarum scientiam, eloquentiam, dicendi suavitatem et argutiam respondendi. Sed vereor, ne haec omnia in pestem suam sibi fuerint a natura concessa.

Datum deinde spatium penitendi biduo. Multi ad illum accessere viri eruditissimi, ut ipsum a sententia sua dimoverent, inter quos cardinalis Florentinus eum adiit, ut illum flecteret ad rectam viam; sed cum pertinacius in erroribus perseveraret, per concilium haecis damnatus est, et igni combustus. Iocunda fronte et alacri vultu ad exitum suum accessit, non ignem expavit, non tormenti genus, non mortis. Nullus unquam Stoicorum fuit tam constanti animo, tam forti mortem perpessus quam iste appetisse videtur. Cum venisset ad locum

mortis, se ipsum exuit vestimentis, tum procumbens flexis genibus veneratus est palum ad quem ligatus fuit. Primum funibus manentibus, tum catena nudus ad palum constrictus fuit. Ligna deinde circumposita pectore tenus, non minuscula sed grossa, paleis interiectis, tum flamma adhibita canere coepit hymnum quendam, quem fumus et ignis vix interrupit. Hoc maximum constantis animi signum: cum lictor ignem post tergum, ne id videret, inicere vellet: "Huc, inquit, accede, atque in conspectu accende ignem. Si enim illum timuissem nunquam ad hunc locum, quem effugiendi facultus erat, accessissem."

Hoc modo vir praeter fidem egregius consumptus est. Vidi hunc exitum, singulos actus inspexi. Sive perfidia, sive pertinacia id egerit, certe ex philosophiae schola interitum viri descripsisses. Longam tibi cantilenam narraui otii causa, nihil enim agens aliquid agere volui et res tibi narrare paulum similes historiis priscorum. Nam neque Mucius ille tam fidenti animo passus est membrum uri quam iste universum corpus neque Socrates tam sponte venenum bibit quam iste ignem suscepit. Sed haec satis.

Parces verbis meis, si longior fui. Res tamen ampliorem narrationem poscebat; sed nolui esse nimium loquax.

Vale mi iocundissime Leonarde.

Translation at

<https://elfinspell.com/PoggioLetter.html>